

Μεταφράζοντας ποίηση, ή Μόνο η γέννηση αξίζει
[Με αφορμή τη μετάφραση ποιημάτων από τη συλλογή «River»
του Ted Hughes στα ελληνικά]

Ελένη Μπουραντάνη
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Abstract:

The aim of my presentation is to enter the world of poetry and shed some light on the difficult process of translating or *re-creating* poems into the target language. It is exactly that difficulty that challenges the translator, or the “good utopian”, in Ortega y Gasset’s words. In this process, the role of the translator is double: a reader and a critic, on the one hand, and a poet, on the other. The translator, initially a reader-critic of a poem, becomes its *re-creator* in the target culture, seizing the “symbols of authority” from the “decrowned” author of the original text in a carnivalistic setting. Eventually, the translator “devours” the source text; a cannibalistic action, but also an act of respect towards the original. Following the flow of Ted Hughes’s *River*, the source text in itself seems to trace the translation process. From “I lean and watch the water, listening to the water/Till my eyes forget me” to “Only birth matters”, the poems in themselves, which, according to Hughes, are living entities, constitute a metaphor for the poetic translation: translation as birth.

Keywords: poetry, re-creating, utopian, carnival, cannibalism, Ted Hughes, River

1. Ο μεταφραστής: ένας καλός ουτοπιστής

Οι περισσότεροι μεταφραστές που ασχολούνται με τη μετάφραση της ποίησης θεωρούν τη συγκεκριμένη διαδικασία ιδιαίτερα δύσκολη, ίσως τη δυσκολότερη από οποιοδήποτε άλλο είδος μετάφρασης. Αυτό οφείλεται στην ιδιαιτερότητα του ποιητικού λόγου, που για τον ποιητή Samuel Taylor Coleridge είναι «οι καλύτερες λέξεις στην καλύτερη σειρά», σε αντίθεση με τον πεζό λόγο, δηλαδή «λέξεις στην καλύτερη σειρά τους» (Kennedy 1991: 550). Αυτή ακριβώς η ιδιαιτερότητα του ποιητικού λόγου έκανε ανθρώπους των γραμμάτων, όπως το Robert Frost και το Georges Mounin, να μιλήσουν για το ακατόρθωτο της μετάφρασης της ποίησης.

Αυτό το ακατόρθωτο, όμως, αποτελεί, εν τέλει, πρόκληση για το μεταφραστή. Ας παρακολουθήσουμε τη συζήτηση ανάμεσα στους δύο ποιητές και μεταφραστές, Michael Hamburger και Edwin Honig (1985: 179-180):

- MH Κάθε μετάφραση είναι αδύνατη και *αυτός* είναι ο λόγος για τον οποίο μεταφράζουμε. Συμφωνώ απόλυτα. [...]
- EH Για αυτό το λόγο η μετάφραση μετατρέπεται σε πράξη ηρωϊκή και παράτολμη.
- MH Λοιπόν, νομίζω πως όλα όσα αξίζουν να γίνουν είναι αδύνατα. Μόνο για τα αδύνατα αξίζει να προσπαθούμε.

Εξάλλου, αυτή η στάση ζωής δεν συνιστά ιδιαίτερο γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης; Για τον Ισπανό φιλόσοφο, José Ortega y Gasset, «καθετί που αξίζει, καθετί πραγματικά ανθρώπινο – είναι δύσκολο, πολύ δύσκολο· τόσο πολύ μάλιστα που είναι αδύνατο» (1992: 99). Η αναγνώριση της δυσκολίας ενός τέτοιου εγχειρήματος μοιάζει να είναι απαραίτητη προϋπόθεση για έναν καλό μεταφραστή, όσο παράδοξο κι αν φαίνεται. Ο μεταφραστής, για το José Ortega y Gasset, είναι ένας «καλός ουτοπιστής» που νομίζει ότι θα ήταν ευκαίιο να απελευθερώσει τους ανθρώπους από τις διαχωριστικές γραμμές που τους έχουν επιβάλει οι γλώσσες, αν και υπάρχει μικρή πιθανότητα να το

κατορθώσει. Επομένως, η επίτευξη του στόχου του μπορεί να γίνει μόνο «κατά προσέγγιση, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ενώ το τελικό προϊόν δεν είναι οριστικό, αφού πάντοτε υπάρχει η δυνατότητα βελτίωσης, τελειοποίησης: με άλλα λόγια, της ‘εξέλιξης’» (1992: 99).

2. Η μετάφραση ως απελευθέρωση ενέργειας

Προσπερνώντας το σκόπελο του ακατόρθωτου, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στη διαδικασία της μετάφρασης αυτής καθ’ αυτής. Προσεγγίσεις της συγκεκριμένης διαδικασίας έχουν επιχειρηθεί πολλές, όλες, όμως, συγκλίνουν στην κατανόηση και ανάλυση του κειμένου-πηγή σε πρώτο στάδιο. Κάθε ποίημα είναι ανοικτό σε διάφορες ερμηνευτικές αναγνώσεις κι αυτό ακριβώς εμπεριέχει την έννοια του παιχνιδιού. Για τη Φιλανδή ερευνήτρια και μεταφράστρια, Riita Oittinen, ο μεταφραστής σε αυτή τη φάση οφείλει να είναι «ατρόμητος» (1996: 148). Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να αναφερθούμε στην έννοια του «καρναβαλιού», όπως αυτή περιγράφεται από το Mikhail Bakhtin στο διάσημο έργο του «Ο Rabelais κι ο κόσμος του». Η γιορτή αυτή ήταν μια «εφήμερη μεταφορά στον ουτοπικό κόσμο», σε έναν τόπο όπου όλοι οι άνθρωποι μπορούσαν να επικοινωνήσουν και να διασκεδάσουν, να γελάσουν και να απολαύσουν την αφθονία των φαγητών, πέρα από κοινωνικές τάξεις και ιεραρχίες (Clark & Holquist 1984: 301). Το καρναβάλι ήταν μία νίκη ενάντια στο φόβο καθώς οι ιεραρχίες ανατρέπονταν (οι τρελοί γίνονταν σοφοί, οι βασιλιάδες ζητιάνοι) και κάθε έκφανση της εξουσίας γινόταν αντικείμενο κοροϊδίας. Για το μεταφραστή, το καρναβάλι συνεπάγεται την απαλλαγή του από «το φόβο, τον τρόμο και την ενοχή», που ίσως νιώθει απέναντι στο πρωτότυπο κείμενο, σύμφωνα με τους Gary Saul Morson και Caryl Emerson στο βιβλίο τους για τον Bakhtin (Oittinen 1996: 148). Ο μεταφραστής στέκεται στο ίδιο ύψος με το συγγραφέα και δεν νιώθει υποδουλωμένος στο πρωτότυπο. Αυτή η πρακτική συνεπάγεται υπερβολική ελευθερία, αν ο μεταφραστής δεν τη χειριστεί με υπευθυνότητα.

Εκτός από μία καρναβαλιστική πράξη, η μετάφραση είναι πάντοτε καλοπροαίρετη και υποδηλώνει το σεβασμό που δείχνει ο μεταφραστής προς το πρωτότυπο. Ο Augusto de Campos, εξέχουσα μορφή στο χώρο της μετάφρασης και της ποίησης στη Βραζιλία, δηλώνει: «Για να δείξω την αγάπη μου για τα κείμενα τα μεταφράζω ή τα καταβροχθίζω» (Bassnett 1996: 67). Η μετάφραση παίρνει την μορφή μία πράξης κανιβαλισμού, η οποία, κατά βάθος, είναι μία πράξη σεβασμού προς το *άλλο*. Ο de Campos εξηγεί τη φύση του ανθρωποφάγου, λέγοντας ότι «καταβρόχθιζε μόνο όσους εχθρούς του θεωρούσε δυνατούς, για να πάρει από αυτούς το μεδούλι και την πρωτεΐνη και έτσι να ενισχύσει και να ανανεώσει τη δική του φυσική ενέργεια» (Bassnett & Trivedi 1999: 103). Αυτή η μεταφορά, όσο σκληρή και βίαιη κι αν μοιάζει, καταδεικνύει, πάνω από όλα, τη ρήξη με τη μονογλωσσική αλήθεια και, παράλληλα, το θαυμασμό και το σεβασμό προς το πρωτότυπο, αφού ο ανθρωποφάγος καταβροχθίζει μόνο όσους θεωρεί δυνατούς. Το πρωτότυπο γεμίζει το μεταφραστή με ενέργεια, η οποία στη συνέχεια απελευθερώνεται με ένα νέο τρόπο στη γλώσσα-στόχο. Επιπλέον, για το Γάλλο ποιητή και δοκιμιογράφο, Yves Bonnefoy, η μετάφραση είναι «απελευθέρωση ενέργειας»· όταν ένας μεγάλος ποιητής συγκινεί έναν μεταφραστή, τότε απελευθερώνεται ενέργεια, η οποία τον καθοδηγεί σε όλη τη διάρκεια του δύσκολου έργου του (1992: 192).

3. Η μεταφραστική διαδικασία εν τη γενέσει: Ακολουθώντας το «Ποταμό» του Ted Hughes

Επανερχόμενοι στο θέμα της αγάπης, που φαίνεται να έχει εξέχουσα σημασία για το μεταφραστή λογοτεχνίας, ας θυμηθούμε τα λόγια του Octavio Paz: «Ξεκινάμε με την αγάπη. Πρέπει να αγαπάς το κείμενο» (Honig 1985: 160). Ξεκινώντας από την αγάπη, λοιπόν, για τη συλλογή «River» του Ted Hughes, η μεταφράστρια αποφάσισε να καταβροχθίσει τα ποιήματα και να αφήσει την ενέργεια που θα απελευθέρωναν να την καθοδηγήσει στο δύσκολο έργο της αναδημιουργίας τους στην ελληνική γλώσσα.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί πως τα ίδια τα ποιήματα προς μετάφραση αποκάλυπταν την πορεία της αναδημιουργίας τους στην ελληνική γλώσσα με μία εκπληκτική καθαρότητα, όπως ακριβώς το νερό που κυλά στο «Ποτάμι» του Ted Hughes. Με βάση στίχους από τα ποιήματα, επιτρέψτε μου να αναφερθώ στη διαδικασία της ανα-δημιουργίας των ποιημάτων στη γλώσσα-στόχο, όπως τη βίωσε η μεταφράστρια.

3.1. Στάδιο Πρώτο

I lean and watch the water, listening to the water
Till my eyes forget me
(Hughes, 1983)

Σκύβω και κοιτάζω το νερό, ακούγοντας το νερό
Μέχρι που τα μάτια μου με ξεχνούν
(Μπουραντάνη, 2000)

Έτσι ξεκινά η διαδικασία της ανάγνωσης των ποιημάτων. Αυτό είναι το στάδιο της προετοιμασίας που περιλαμβάνει την ανάγνωση, την ερμηνεία και την ανάλυση του πρωτοτύπου. Σε αυτό το στάδιο, στοιχεία εκτός του κειμένου (όπως η βιογραφία και η ποιητική τέχνη του Hughes) και εντός του κειμένου (η αισθητική και απαγωγική ανάγνωση των ποιημάτων) παίζουν σημαντικό ρόλο.

Ας αναφερθούμε επιγραμματικά σε χαρακτηριστικά στοιχεία από τη βιογραφία του ποιητή. Ο Ted Hughes, Άγγλος ποιητής και συγγραφέας, που γεννήθηκε το 1930 και πέθανε το 1998, άρχισε να μελετά την Αγγλική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και τελικώς στράφηκε στην Αρχαιολογία και Ανθρωπολογία. Με τη Sylvia Plath, γνωστή ποιήτρια επίσης, παντρεύτηκε το 1956. Η σχέση τους υπήρξε θυελλώδης και κατέληξε στην αυτοκτονία της τελευταίας. Έγραψε πολλές ποιητικές συλλογές, κριτικές και βιβλία για παιδιά, ενώ έκανε και αρκετές μεταφράσεις. Επιπλέον, το 1984 ορίστηκε ποιητής της βασιλικής αυλής.

Όσον αφορά την ποιητική του τέχνη, για εκείνον η ποίηση «είναι ένα ταξίδι στον εσωτερικό κόσμο» ή αλλιώς «εξερεύνηση του αυθεντικού εαυτού» (Skea 1985: 3). Για το Hughes, στη σύγχρονη εποχή κυριαρχεί η λογική και η αντικειμενική νόηση εις βάρος της φαντασίας και των συναισθημάτων. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει καλλιεργήσει τόσο πολύ τις νοητικές και γνωστικές του ικανότητες, αφήνοντας τον εσωτερικό κόσμο των αισθημάτων, της φαντασίας και των ενστίκτων να ατροφήσει. Σκοπός του, λοιπόν, μέσα από την ποίηση είναι να συμφιλιώσει το συνειδητό και το υποσυνείδητο. Ο ποιητής, επηρεασμένος από το έργο του Mircea Eliade «Shamanism», λειτουργεί ως σαμάνος, που πέφτει σε έκσταση και κάνει συμβολικά ταξίδια στο υποσυνείδητο για να θεραπεύσει τους ανθρώπους. Είναι εξοπλισμένος με τις λέξεις, τα σύμβολα, τις εικόνες και τους μουσικούς ρυθμούς, όπως ο σαμάνος έχει πάντα το μαγικό του τύμπανο στα ταξίδια του. Έτσι ο ποιητής καταδύεται στον υπόγειο κόσμο

και μέσα από διάφορες μνήσεις επιστρέφει στα εγκόσμια με κάποια αλήθεια για να μοιραστεί με τους υπόλοιπους ανθρώπους.

Επιπλέον, τα περισσότερα ποιήματα του Hughes περιγράφουν ζώα ή έχουν ως τίτλο τους το όνομα κάποιου ζώου (π.χ. «A Cormorant»/ «Κορμοράνος», «An Eel»/ «Χέλι»). Για το λόγο αυτό, ο Hughes ονομάστηκε «ποιητής της φύσης» ή «ποιητής των ζώων». Εξάλλου, τα ζώα στην ποίησή του χρησιμοποιούνται συνήθως μεταφορικά για τους ανθρώπους. Για τον Ted Hughes, το ίδιο το ποίημα είναι ένα ζώο. Είναι ύπαρξη ξεχωριστή ακόμη και από το δημιουργό του. Όταν κάτι προστεθεί ή αφαιρεθεί από αυτό, τότε το ποίημα-ζώο θα ακρωτηριαστεί ή θα πεθάνει. Μα πάνω από όλα, το κάθε ποίημα έχει μια συγκεκριμένη σοφία που όλοι μας είμαστε περίεργοι να μάθουμε (Hughes 1994: 10). Σκοπός, λοιπόν, είναι να παρακολουθήσουμε αθόρυβα το θήραμά μας, το ποίημα με άλλα λόγια, (συνήθης πρακτική του Hughes κατά την παιδική του ηλικία) και όχι να το ανατέμουμε. Για το λόγο αυτό χρειαζόμαστε πνευματική εγρήγορση, ένα καλό λεξικό και αναλυτική σκέψη για να ανακαλύψουμε τα μεταφραστικά ευαίσθητα σημεία, τις προτεραιότητες του κειμένου-πηγή.

Φεύγοντας από τα γενικά αυτά στοιχεία που αφορούν τη βιογραφία και την ποιητική του Hughes, φτάνουμε στο επίπεδο του κειμένου στη γλώσσα-πηγή. Η μεταφράστρια έχει μπροστά της τον τίτλο της ποιητικής συλλογής «River» (1983) και τα ποιήματα: λέξεις τακτοποιημένες σε στίχους, που μοιάζουν με μαιάνδρους ποταμού, που αντηχούν το κελάρυσμα της ροής του. Κι η μεταφράστρια, ως αναγνώστρια αρχικά, απολαμβάνει τους στίχους που ξεδιπλώνονται μπροστά της, ακολουθώντας την πορεία του ηλιακού έτους, αφού τα ποιήματα ακολουθούν τον κύκλο των εποχών, τους σολομούς και τον κύκλο της ζωής τους. Και στη συνέχεια, από την αισθητική ανάγνωση η μεταφράστρια, ως κριτικός πλέον, οδηγείται στην απαγωγική ανάγνωση, μελετώντας ή αλλιώς παρακολουθώντας αθόρυβα κάθε ποίημα και ανατρέχοντας σε υπάρχουσες κριτικές και αναλύσεις, αλλά και σε δικές της ερμηνείες του πρωτοτύπου.

3.2. Στάδιο Δεύτερο

Try to speak and nearly succeed
(Hughes, 1983)

Προσπάθησε να μιλήσεις και σχεδόν κατόρθωσέ το
(Μπουραντάνη, 2000)

Αυτό είναι το στάδιο της μεταφοράς του κειμένου από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο. Σε αυτό το στάδιο, η μεταφράστρια δουλεύει ταυτόχρονα σε επίπεδο κειμένου, αναφοράς, συνοχής, και φυσικής ροής του λόγου, για να μπορέσει να μεταφέρει τα ποιήματα στη γλώσσα-στόχο, χωρίς να τα ακρωτηριάσει ή να τα σκοτώσει, αλλά διατηρώντας τη ζωντάνια και τη σοφία που φέρουν μέσα τους, ακολουθώντας την τέχνη του Hughes. Η μεταφράστρια, πλέον σε ρόλο ποιήτριας, μετουσιώνει την ερμηνεία του πρωτοτύπου σε ένα νέο κείμενο στη γλώσσα-στόχο. Βεβαίως, κάθε ερμηνεία δεν μπορεί παρά να είναι μερική και να αντανakλά όχι μόνο το συγκεκριμένο κείμενο, αλλά και την προσωπικότητα της μεταφράστριας, τις εμπειρίες της, την κουλτούρα της, την ιδιόλεκτό της και την εποχή της.

Σύμφωνα με την αποδομιστική προσέγγιση, το συνολικό συγκείμενο είναι «άπιαστο», επομένως, η ανάγνωση και η κατανόηση δεν μπορούν ποτέ να εξαντλήσουν το νόημα (Broeck 1998: 5). Μοιάζει αδιανόητο για το μεταφραστή να μπει στο μυαλό του ποιητή, παρόλο που ο Friedrich Schleiermacher ωθούσε τους μεταφραστές να κατανοήσουν το κείμενο καλύτερα από το συγγραφέα τη στιγμή που το έγραφε

(MacKenzie 1998: 202). Κάτι τέτοιο μοιάζει ακατόρθωτο, ουτοπιστικό, αλλά όπως προείπαμε, η λογοτεχνική μετάφραση είναι μία καλή ουτοπία.

Αυτό ακριβώς το στάδιο, που εμπεριέχει το «μηχανισμό μεταφοράς» κατά το γλωσσολόγο και θεωρητικό της μετάφρασης, Eugene Nida, δεν έχει τύχει ιδιαίτερης συζήτησης (Μπατσαλιά και Σελλά-Μάζη 1997, Connolly 1996). Για τον Edwin Gentzler, θιασώτη της αποδομιστικής προσέγγισης στη μετάφραση, κατά τη διάρκεια της μεταφοράς αυτής καθ' αυτής του κειμένου-πηγή στην κουλτούρα-στόχο, οι δύο γλώσσες αγγίζουν η μία την άλλη. Τη στιγμή αυτής ακριβώς της μοναδικής επαφής «η αποκάλυψη των ορίων και του αδύνατου δίνει ζωή σε νέες, εναλλακτικές λύσεις σε μία πολύ γκρίζα περιοχή, που δεν είναι ούτε η μία ούτε η άλλη γλώσσα, αλλά ένας σιωπηλός αλλιωτικός τόπος, που δεν οριοθετείται από καμία γλώσσα» (Broeck 1998: 4). Με σχεδόν παρόμοιο τρόπο, περιγράφει και η Marilyn Gaddis Rose, ακαδημαϊκός και ερευνήτρια στο χώρο της μετάφρασης, αυτή τη συνάντηση των δύο γλωσσών: «νιώθουμε σαν να ψάχνουμε σε μία γκρίζα περιοχή» (1991: 7). Είναι, λοιπόν, ένα στάδιο που δεν περιγράφεται εύκολα. Μοιάζει με περιπέτεια, με κατάδυση στο άγνωστο ακολουθώντας το συγκεκριμένο. Στην προκειμένη περίπτωση, ο μεταφραστής, περιπλανιέται, ως άλλος σαμάνος, στη Σκοτεινή Νύχτα της ψυχής, εγκαταλελειμμένος από το Θεό για να καθαγιαστεί και να γεννηθεί ένας νέος πνευματικός εαυτός του (Gustavsson 1992: 232).

Είναι προφανές ότι σε αυτή τη φάση κάτι δυσχεραίνει τους θεωρητικούς της μετάφρασης, αλλά και τους ίδιους τους μεταφραστές, στην περιγραφή της. Σε αυτό το στάδιο, η δημιουργικότητα κάνει την εμφάνισή της. Εκτός από την αναλυτική σκέψη, παράγοντες όπως η διαίσθηση, η αίσθηση και το συναίσθημα συνεπικουρούν το μεταφραστή. Η δημιουργικότητα, χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, είναι περίπλοκη και ακαθόριστη. Η έμπνευση του ποιητή, δηλαδή «η ιδιαίτερη ψυχοσωματική και πνευματική κατάσταση, κατά την οποία οι δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου βρίσκονται σε έξαρση και εκδηλώνονται με πρωτότυπο και επιδέξιο τρόπο» είναι μάλλον ασύλληπτη (Μπαμπινιώτης 1998). Παρ' ολ' αυτά, με βάση το ποίημα στη γλώσσα-πηγή, ο μεταφραστής πρέπει να βρεθεί σε παρόμοια κατάσταση έμπνευσης, όχι για να δημιουργήσει κάτι τελείως νέο, αλλά για να ανα-δημιουργήσει το δημιούργημα του ποιητή στη γλώσσα-στόχο. Αδύνατο, θα λέγαμε, αλλά ο μεταφραστής δεν παύει να είναι ένας καλός ουτοπιστής.

3.3. Στάδιο Τρίτο

I came back to myself
(Hughes, 1983)

Επανήλθα στον εαυτό μου
(Μπουραντάνη, 2000)

Τα ποιήματα έχουν μεταφραστεί, αλλά το έργο της μεταφράστριας δεν τελείωσε ακόμα. Σύμφωνα με τη Mona Baker, «οι μεταφραστές πρέπει να αναπτύξουν την ικανότητα να στέκονται σε κάποια απόσταση και να αναρωτιούνται τι κάνουν και πώς το κάνουν» (Wilss 1996: 20). Συνεπώς, θα πρέπει να είναι σε θέση να διακιολογήσουν τις επιλογές και τις μεθόδους τους, να αναθεωρήσουν συγκεκριμένα σημεία του μεταφράσματος και να προβούν σε τυχόν αλλαγές. Όλα αυτά όμως προϋποθέτουν τη συνειδητότητα του μεταφραστή για τις ενέργειές του.

Πιο συγκεκριμένα, στη μετάφραση των ποιημάτων του Ted Hughes στα ελληνικά, εντοπίστηκαν και διευθετήθηκαν αρκετές δυσκολίες που προέκυψαν κατά την μεταφραστική διαδικασία: σημασιολογική ασάφεια, συντακτική πολυπλοκότητα,

λογοπαίγνια, πολυσύνθετες λέξεις, για να αναφέρω μερικές. Διάφορες τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν για να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες, όπως η αφαίρεση, η προσθήκη ή η διεύρυνση, αλλαγή της σύνταξης ή αλλαγή της γραμματικής κατηγορίας των λέξεων. Βασικό, όμως μέλημα της μεταφράστριας, ήταν όταν κάτι χανόταν στη μετάφραση να το αναπληρώνει με κάτι νέο, αντίστοιχης δυναμικής στα ελληνικά, προκειμένου το αναδημιουργημένο ποίημα να διατηρήσει τη ζωντάνια και τη σοφία του στη γλώσσα-στόχο.

Εφόσον τα ποιήματα δεν είναι οριοθετημένα σε σχέση με άλλα είδη κειμένων, είναι αδύνατον να μορφοποιηθούν κανόνες που θα βοηθούσαν το μεταφραστή στο έργο του. Οι μεταφραστές της ποίησης είναι αναγκασμένοι να θέτουν τις δικές τους αξίες και σκοπούς προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που συναντούν στα εκάστοτε ποιήματα. Εξάλλου, ο Ewald Osers, ποιητής και μεταφραστής, πιστεύει ότι δεν θα μπορούσε ποτέ να δημιουργηθεί μια λεπτομερής τακτική ή προσχέδιο – εφαρμόσιμο σε όλες τις περιπτώσεις (1993: 173). Ο μεταφραστής ποιημάτων εξαρτάται απόλυτα από το συγκεκριμένο. Ακόμη και στην περίπτωση που θα μπορούσε να επικοινωνήσει με τον ίδιο τον ποιητή, ο μεταφραστής είναι εκείνος που πρέπει να αναδημιουργήσει το ποίημα σε μία άλλη γλώσσα. Αυτή η διαδικασία είναι πάντοτε μοναχική και ο μεταφραστής είναι απόλυτα υπεύθυνος για το αποτέλεσμα.

4. Μόνο η γέννηση αξίζει

Αφού τελειώσει η μετάφραση, το τελικό προϊόν είναι διαθέσιμο στο αναγνωστικό κοινό και τους κριτικούς. Όσον αφορά τους κριτικούς, οι μεταφραστές νιώθουν ευχαριστημένοι όταν το πόνημά τους αναγνωρίζεται ή ανακουφισμένοι όταν αγνοείται ή πειραγμένοι όταν οι κριτικοί ασχολούνται τόσο πολύ με μερικά λάθη που ανακάλυψαν σε ένα ολόκληρο βιβλίο. Ασφαλώς, κανείς δεν υπερασπίζεται τα λάθη, αλλά συνήθως είναι πιθανές ερμηνείες του πρωτοτύπου. Παρ' όλ' αυτά, στην περίπτωση που το κείμενο-στόχος διαστρευλώνει τη συνολική ατμόσφαιρα του πρωτοτύπου, τότε ο μεταφραστής θεωρείται ότι απέτυχε στο εγχείρημά του. Όταν, δηλαδή, κάποια στοιχεία του κειμένου δεν επιτρέπουν στους αναγνώστες να χαθούν στον κόσμο της ποίησης και τους κάνουν να συνειδητοποιούν ότι διαβάζουν ένα έργο φτιαγμένο από λέξεις, τότε αυτό είναι αποτυχία. Σε μία καλή μετάφραση, «οι λέξεις πρέπει να παρασύρουν, να συγκινούν, να συναρπάζουν, να εμπνέουν τον προσεχτικό αναγνώστη» (Pontiero 1992: 306).

Κάθε μετάφραση γίνεται κτήμα του αναγνωστικού κοινού-στόχου μέχρι που κάποιος άλλος μεταφραστής αναλάβει μία νέα προσέγγιση του ίδιου έργου. Επανερχόμενοι στην έννοια του καρναβαλιού, η Oittinen λέει ότι «η μετάφραση είναι μία διαδικασία που δεν τελειώνει ποτέ» (Oittinen 1996: 150). Για τον Bakhtin, το καρναβάλι εμπεριέχει «την ψευδο-στέψη και αφαίρεση στη συνέχεια του στέμματος από το βασιλιά ή τη βασίλισσα του καρναβαλιού» (Oittinen 1996:150). Για τη λογοτεχνική μετάφραση,

σήμερα ο συγγραφέας είναι η βασίλισσα ή ο βασιλιάς, αύριο αυτή/ός χάνει το στέμμα και η μεταφράστρια/ο μεταφραστής το δέρπει· τη μεθεπόμενη μέρα η μεταφράστρια/ο μεταφραστής χάνει το στέμμα της/του και η αναγνώστρια/ο αναγνώστης στη γλώσσα-στόχο λαμβάνει 'τα σύμβολα της εξουσίας' (Oittinen 1996: 151).

Μέσα σε αυτή τη ρευστότητα και την ταλάντευση, καθώς τα ποιήματα είναι αδιάκοπα αναγνώσιμα και, επομένως, μεταφράσιμα, υπάρχει κάτι σταθερό ή κάποιος λόγος για να προσπαθήσει κανείς τόσο σκληρά για να μεταφράσει ένα ποίημα ή μία ποιητική συλλογή; Η απάντηση μοιάζει να έρχεται από τα ίδια τα ποιήματα του Ted

Hughes: «Μόνο η γέννηση αξίζει» γράφει στο ποίημα «Αυγά σολομών» (Hughes 1983: 78, Μπουραντάνη 2000). Οι ωδίνες της μεταφράστριας πριν φέρει στη ζωή ένα ποίημα συνεπάγονται δυσκολία, σκοτάδι και πόνο πριν μπορέσει να δει το φως ξανά με το νέο ποίημα στη γλώσσα-στόχο. Στο τέλος, κάτι νέο γεννιέται, κάτι νέο δημιουργείται. Για το Willis Barnstone, «η μετάφραση είναι μία κίνηση από το σκοτάδι στο φως και πίσω στο σκοτάδι» (1993: 268). Κάθε μεταφρασμένο ποίημα είναι μία οντότητα που ζει και φέρει κάποια αλήθεια, έστω και μερική. Αξίζει κανείς να τη γνωρίσει σε ένα νέο αναγνωστικό κοινό που δεν έχει πρόσβαση στη γλώσσα-πηγή, εμπλουτίζοντας, παράλληλα, τα εκφραστικά μέσα της γλώσσας-στόχου. Σε προσωπικό επίπεδο, είναι ο ενθουσιασμός που νιώθει η μεταφράστρια/ο μεταφραστής, που κατάφερε να φέρει σε πέρας ένα τόσο δύσκολο εγχείρημα, που θεωρείται σχεδόν ανέφικτο. Αυτό που τελικά έχει σημασία και αξίζει είναι η ίδια η γέννηση.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Barnstone W. (1993). *The Poetics of Translation. History, Theory, Practice*. New Haven/ London: Yale University Press.
- Bassnett S. και H. Trivedi (1999). "Introduction: Of Colonies, Cannibals and Vernaculars". In Susan Bassnett and H. Trivedi (eds.), *Post-Colonial Translation. Theory and Practice*. London: Routledge, 1-18.
- Bassnett S. (1996). *Translation Studies*. London/ New York: Routledge.
- Bassnett S. (1998). "Transplanting the Seed: Poetry and Translation". In Susan Bassnett and André Lefevere, *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. Clevedon etc.: Multilingual Matters, 57-75.
- Bennefoy Y. (1992). "Translating Poetry". In Rainer Schulte and John Biguenet (eds.), *Theories of Translation. An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago/ London: The University of Chicago Press, 186-192.
- Broeck R. (1998). "Translational Interpretation: A Complex Strategic Game". In Ann Beylard-Ozeroff et al. (eds.), *Translators' Strategies and Creativity. Selected Papers from the 9th International Conference on Translation and Interpreting, Prague, September 1995*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 1-13.
- Clark K. και M. Holquist (eds.). (1984). *Mikhail Bakhtin*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Connolly D. (1996). "Η μετάφραση της ποίησης". *Μετάφραση* 2, 28-40.
- Gustavsson B. (1992). "Ted Hughes' Quest for A Hierophany: A Reading of *River*". In Leonard M. Scigaj (ed.), *Critical Essays on Ted Hughes*. New York/ Ontario: Macmillan, 230-240.
- Honig E. (ed.). (1985). *The Poet's Other Voice. Conversations on Literary Translation*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Hughes T. (1994). *Winter Pollen: Occasional Prose*. William Scammell (ed.). London: Faber & Faber.
- Hughes T. (1983). *River*. N.Y.: Harper & Row, Publishers.
- Kennedy X. J. (1991). *Literature. An Introduction to fiction, Poetry, and Drama*. 5th ed. New York: Harper Collins.
- MacKenzie R. (1998). "Creative Problem-Solving and Translator Training". In Ann Beylard-Ozeroff et al. (eds.), *Translators' Strategies and Creativity. Selected Papers from the 9th International Conference on Translation and Interpreting, Prague, September 1995*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 201-206.
- Μπαμπινιώτης Γ. (1998). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπατσαλιά Φ. και Ε. Σελλά-Μάζη (1997). *Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη διδακτική της μετάφρασης*. Αθήνα: Εκδόσεις "Ελλην".
- Μπουραντάνη Ε. (2000). *Translating Poetry, or "Only Birth Matters."* *Recreating poems from Ted Hughes's "River" in Greek*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Oittinen R. (1992). "Teaching Translation of Fiction - A Dialogic Point of View". In Cay Dollerup and Anne Loddegaard (eds.), *Teaching Translation and Interpreting. Training, Talent and Experience. Papers from the First Language International Conference. Elsinore, Denmark, 31 May – 2 June 1991. (Copenhagen Studies in Translation)*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 75-80.
- Oittinen R. (1996). "Victory Over Fear: Literary Translation as a Carnivalistic Teaching Tool". In Cay Dollerup and Vibeke Appel (eds.), *teaching Translation and Interpreting 3. New Horizons. Papers from the Third Language International Conference. Elsinore, Denmark 9-11 June 1995*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 145-151.
- Ortega y Gasset J. (1992). "The Misery and the Splendor of Translation". In Rainer Schulte and John Biguenet (eds.), *Theories of Translation. An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago/ London: The University of Chicago Press, 93-112.
- Osers E. (1993). "Some Aspects of the Translation of Poetry". In Hans Schulte and Gerhart Teuscher (eds.), *The Art of Literary Translation*. Lanham etc.: University Press of America, 159-173.
- Pontiero G. (1992). "The Role of the Literary Translator". In Cay Dollerup and Anne Loddegaard (eds.), *Teaching Translation and Interpreting. Training, Talent and Experience. Papers from the First Language International Conference. Elsinore, Denmark, 31 May – 2 June 1991. (Copenhagen Studies in Translation)*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 299-306.
- Rose M. G. (1991). "Seeking Synapses: Translators Describe Translating". In Milfred L. Larson (ed.), *Translation: Theory and Practice. Tension and Interdependence*. ATA Series. Volume V. State University of New York at Binghamton, 5-12.

- Schleiermacher F. (1992). "From 'On the Different Methods of Translating'". In Rainer Schulte and John Biguenet (eds.), *Theories of Translation. An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago/London: The University of Chicago Press, 36-54.
- Skea A. (1985). "Ted Hughes: An Introduction". <http://zeta.org.au/~annskea/under85.htm>.
- Wilss W. (1996). *Knowledge and Skills in Translator Behaviour*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins.